

Ринок молока в Україні та перспективи для різних категорій господарств

М.Г. Павличенко, радник з розвитку бізнесу, Міжнародна фінансова корпорація, Проект розвитку молочного сектору

(Продовження. Початок у №№4–5, 2007 р.)

4. Перспективи

Ми розглянули, якою була і є ситуація на ринку молока, а також якою є конкурентоздатність різних категорій господарств. Що ж буде далі? Яких змін і як швидко їх очікувати на ринку сирого молока? І якою буде перспектива для різних категорій господарств? Для того, щоб відповісти на ці запитання, спочатку потрібно зрозуміти, наскільки швидкими взагалі можуть бути зміни у сфері виробництва молока. Припустимо, що всі кинулися вкладати гроші у цю сферу й зміни відбуватимуться так швидко, як тільки можливо. То наскільки стрімкими вони можуть бути?

4.1. Прогноз кількісних змін

Спершу оцінимо можливі темпи збільшення стада. Скажімо, ми вирішили збільшити наше стадо! Скільки потрібно часу, щоб отримати перший результат? Давайте рахувати разом: **9 місяців** від запліднення корови до народження теляти (майбутньої корови) + **15 місяців** до досягнення телицею парувального віку + **9 місяців** від запліднення телиці й до народження нею теляти, тобто до початку лактації. Отже: $9 + 15 + 9 = 33$ місяці. Це за умови, що запліднення відбуватиметься миттєво, що телиця буде розвиватися добре, що її добре годуватимуть та доглядатимуть, а до віку 15 місяців вона досягне ваги хоча б 350 кг і дійсно буде фізіологічно готовою до парування та виношування теляти. Реально ж потрібно **3 роки**. За три роки ми матимемо нову корову в стаді. Якщо при занасінненні її матері було використано якісний гене-

тичний матеріал, то ми матимемо корову поліпшеної генетики. Наприклад, від матері української чорно-рябої породи з потенційною продуктивністю 6000 кг молока на рік та голштина-батька з продуктивністю 12000 кг (оціненого по дочках), ми можемо отримати корову потенційної продуктивності 9000 кг.

Однак, це зовсім не означає, що через три роки наше молочне стадо збільшиться вдвічі, бо за цей час від кожної корови виросте по новій корові. Завжди здавали і здаватимуть на м'ясо старих тварин, а також корів, утримання яких є нерентабельним. Чи збільшиться стадо за три роки й наскільки – це ще питання.

Є й інші шляхи розвитку стада. Приміром, корову або нетель можна купити. Та скільки б їх не купували/продавали одні господарства іншим, загальна кількість ВРХ в Україні від того не збільшиться. І телитися корови швидше не стануть. Отже, від того дня, відколи ми взяли рішучий курс на збільшення молочного стада, потрібно хоча б три роки, щоб побачити перші результати. Негайне збільшення стада можуть дати лише закупівлі нетелів за кордоном. Але якщо врахувати, що така худобина коштує мінімум \$ 2000 (це без ПДВ), якщо додати до цього організаційні складнощі закордонних закупівель і ризики, пов'язані з акліматизацією тварин, то стане зрозумілим, що навряд чи варто сподіватися на масове поповнення нашого стада з-за кордону. Та й скільки ж їх треба завезти, щоб це відчутно позначилось на українському молочному стаді, яке налічує 3,4 млн голів?!

Отже, як не крути, а швидше, ніж за три роки, не отримаєш навіть першого результату. А оскільки в Україні ще мало хто вкладає гроші у сектор виробництва молока, а натомість вже більш як 20 років триває скорочення поголів'я корів, то нам не слід чекати на суттєві кількісні зміни в молочному стаді принаймні в найближчі п'ять років.

Висновок 3: У найближчі 5 років в Україні не слід очікувати значного збільшення поголів'я корів

4.2. Прогноз якісних змін

Залишається лише одна можливість для збільшення виробництва молока в Україні впродовж наступних п'яти років: підвищення продуктивності корів за рахунок покращення годівлі та догляду. Слід зазначити, що деякі господарства йдуть цим шляхом. І досягають результатів! Але таких ще мало. Широке впровадження більш інтенсивних технологій стримується:

а) у господарствах населення – браком коштів та інертністю мислення;

Стада бувають різні. Але шлях до високопродуктивного і численного племінного стада тривалий і складний

- б) у с/г підприємствах – цілим рядом факторів, серед яких:
- зношені основні фонди;
 - гострий дефіцит коштів + високі процентні ставки в банках;
 - низька агротехніка;
 - незбалансовані раціони годівлі;
 - проблеми в управлінні.

Узагалі менеджмент агропідприємства – це тема окремої розмови. Тут ми лише дуже коротко зупинимося на деяких найголовніших питаннях.

Стосовно зношених фондів. Один із керівників господарства казав авторові цих рядків буквально наступне: «У мене виробництво молока не збиткове. Але я ні копійки не вкладаю в майбутнє – добиваю те, що є. І з жом думаю про той час, коли доведеться ремонтувати приміщення, купувати техніку тощо...». Коментарі, як кажуть, зайві. Довго так тривати не може!

Стосовно низької агротехніки. Зрозуміло, що це є наслідком браку коштів. Але чи тільки цього? Чи часто рахують у наших господарствах, що вигідніше, наприклад: взяти кредит, купити запчастини, міндобрива, засоби захисту й, таки дотримавшись потрібної технології вирощування рослин, одержати відповідні врожаї, чи, обмежившись наявними ресурсами, мати те, що маємо. Чи часто взагалі рахують у наших господарствах?

Стосовно раціонів годівлі. Іноді худоба отримує достатні за об'ємом раціони (достатню кількість кормових одиниць), але вони не збалансовані щодо вітамінів та мікроелементів. Збалансувавши раціони, можна одержати суттєвий приріст надоїв без значних додаткових витрат. Хто заважає?

Одним словом, головною причиною негараздів у господарствах досить часто є не об'єктивні проблеми, які справді довго вишикувалися в напрямку українського села, а все-таки проблеми в управлінні. Щоб завершити цю тему, наведу лише один приклад: господарство, що перебувало в дуже скрутному стані, щоб якось поліпшити ситуацію, купило добре насіння кукурудзи. Дійсно добре! Гібридне! Дороге! А коли стало нічим годувати корів, згодували це насіння замість звичайної кукурудзи. Виникає два запитання: 1) Чи знав про стан кормової бази той, хто приймав рішення щодо закупівлі гібридного насіння? 2) Скільки звичайної кукурудзи на корм можна було купити на ці гроші? У 10 разів більше, чи в 15? А силосу скільки?

З огляду на все сказане вище, робимо наступний висновок.

Висновок 4: У найближчі роки в Україні не слід очікувати різких якісних змін у сфері виробництва молока (різкого зростання надоїв)

Додамо, що хоча надої в Україні все-таки зростають, але досі це зводилося нанівець зменшенням поголів'я корів. Загальна картина була такою: надої потроху ростуть, поголів'я потроху скорочується, виробництво лишається на тому самому рівні.

Зауважимо й те, що наслідки молочної кризи минулого року ще досі відчужаються. Так, за результатами I кварталу 2007 року, в Україні продовжувалося падіння виробництва молока, докризові обсяги експорту відновлено не було. Загальмує розвиток молочного сектора в Україні і травнева посуха 2007 року, яка не може не позначитися на стані кормової бази.

Тобто, як не крути, а швидких змін очікувати не слід: ні кількісних, ні якісних.

4.3. Загальний прогноз на короткострокову перспективу

Отже, якщо:

- 1) ми не очікуємо в найближчі роки значних змін на ринку молока (ні кількісних, ні якісних);
 - 2) розвиток молочного стада потребує часу (через природні особливості розвитку ВРХ, а також з огляду на наявні проблеми – як об'єктивні, так і суб'єктивні);
 - 3) ріст молочного сектора в Україні було загальмовано молочною кризою 2006 р. і її наслідки ще відчужаються;
 - 4) середнє господарство населення за рівнем конкурентоздатності не поступається середньому великотоварному господарству;
 - 5) ефективних с/г підприємств ще мало і ситуація змінюється повільно, –
- то ...

Висновок на короткострокову перспективу:

Суттєвого переділу ринку сирого молока у найближчі 4–5 років в Україні не буде.

І на ринку залишаться всі ті самі гравці, які є нині: – с/г підприємства;

- фермерські господарства;
- господарства населення.

Чи означає це, що змін не буде взагалі? Звичайно, НІ! Зміни були, є й будуть! Але вони не будуть швидкими, рапто-вими. Тому переділ ринку відбуватиметься, але поступово...

А нам час перейти до розгляду довготермінової пер-спективи.

4.4. Прогноз на довгострокову перспективу

Майбутнє починається сьогодні! Тому давайте уважніше придивимося до тих процесів, які, хоч і не є швидкими, та все ж відбуваються на ринку молока. Нині в Україні зростає внутрішнє споживання молокопродукції. Переробники шукають і поступово знаходять нові ринки збуту, тобто зростає експорт. Зростання експорту молоч-ної продукції – стійка тенденція останніх років. Те, що тра-пилося у 2006 р. з експортом до Росії, хоч і було болісним для всього молочного сектора, у довготерміновій пер-спективі можна розглядати лише як один з епізодів.

Зростання експорту і внутрішнього споживання за-безпечується збільшенням обсягів виробництва молоч-ної продукції. Унаслідок цього з боку переробних підприємств підвищується попит на сире молоко. Оскільки виробництво молока останніми роками зали-шалось приблизно на одному рівні, то в результаті ми маємо його дефіцит. Закупівельні ціни зростають.

Але попит народжує пропозицію! Тож надалі вироб-ництво молока поступово збільшуватиметься. Зростати-ме й конкуренція між виробниками.

У чому зацікавлені переробники? Вони зацікавлені у:

- крупних партіях молока;
- стабільних поставках;
- надійних партнерах.

Доки молоко є в дефіциті, місця на ринку вистачить усім. Але так буде не завжди! Уже відбуваються зміни. У деякі великотоварні господарства починає надходити значний приватний капітал. Створюються й нові середні та крупні господарства. Чому? Тому, що це вигідно! Якщо такі зміни ще не дуже спадають на очі, то через те, що ефективних господарств поки що небагато. До того ж од-ночасно триває інший процес: припиняють діяльність або виробництво молока менш ефективні господарства. Але життя йде і сильних господарств поступово більшає. Інші вже почали шукати спосіб, як переламати ситуацію, – і деякі з них знайдуть. Саме сильні господарства, як ми вже бачили (див. табл. 5), є найбільш конкурентоздатни-ми. Уже нині! Ще повніше вони використають свій по-тенціал у довгостроковій перспективі. Неefективні с/г підприємства змушені будуть піти з ринку.

Паралельно відбуваються інші процеси:

- створення на базі господарств населення фер-мерських господарств на 10–30 голів;
- кооперація господарств населення. Причому не лише з метою забезпечення ресурсами та послугами, а й для створення кооперативних приймальних пунктів молока.

Ці процеси заслуговують на увагу, особливо з огляду на те, що вони можуть посилитися в майбутньому.

Кооперація дрібних виробників молока – це окрема велика тема. Ми лише зазначимо, що у Вінницькій об-ласті такий досвід був успішним. І дуже коротко опишемо його історію та нинішній стан справ.

А було так: спершу, за спільної ініціативи Проекту роз-витку молочного сектора Міжнародної фінансової корпо-рації та районної адміністрації, у Томашпільському районі створили обслуговуючий кооператив «Надія». Він закупо-вував концорми за оптовими цінами й реалізовував їх своїм членам. Відпускні ціни кооперативу були в півтора рази й більше нижчими від ринкових роздрібних цін. Потім, у травні минулого року, отримавши пільгову пози-ку від Фонду підтримки підприємців, кооператив відкрив перші два приймальних пункти молока, обладнаних охо-лоджувальними танками, засобами контролю якості мо-лока та всім необхідним. Таким чином, кооператив зміг запропонувати переробникам молоко кращої якості й от-римати за нього вищу ціну.

Керівництво області та району на відкритті одного з шести приймальних пунктів Томашпільського кооперативу (Вінницька область)

Робочі будні Томашпільського кооперативу

Досвід кооперативу визнали успішним на колегії Вінницької обласної державної адміністрації, його було рекомендовано для поширення. Ці рекомендації підкріплено коштами з обласного бюджету, які розподілялися на конкурсній основі лотами по 25 тис. грн, що покривало біля 50% від потреби для відкриття одного приймального пункту. Решту 50% залучали з інших джерел (кредити, кошти місцевих бюджетів, фізичних та юридичних осіб тощо). Нині в Томашпільському кооперативі працює вже шість приймальних пунктів молока і ще три мають розпочати роботу найближчим часом. Усього в області створено 20 таких пунктів, які належать переважно кооперативам, ще 32 відкриють до осені поточного року. У зоні дії кооперативних приймальних пунктів практично всі переробники, не бажаючи втратити свої зони постачання, підняли закупівельні ціни на молоко в населення. Ті з них, хто бере молоко з кооперативних танків, теж мають свою вигоду – отримують гарантовані оптові поставки молока більш високої якості за розумними цінами.

Тепер Вінницький досвід запозичують інші області України. Про це можна написати іншу статтю або провести цілий семінар (що, до речі, й роблять), але ця тема виходить за рамки даної публікації.

Таким чином, скооперовані господарства населення мають наступні переваги:

- можуть закуповувати корми й послуги за нижчими цінами;
- продавати молоко за кращими цінами.

Чи варто тепер підкреслювати, що кооперація збільшує конкурентоздатність господарств і дає їм нову перспективу? Що ж до тих господарств населення, які не зможуть (або не схочуть) об'єднатися, то переважна їх частина на ринку не виживуть. Їх буде витіснено більш крупними виробниками.

Фермерські господарства, як уже зазначалося, займають проміжне становище між господарствами населення та с/г підприємствами. До того ж вони теж можуть кооперуватися. Тому також мають перспективи на ринку молока.

Р. С. У висновках про довгострокову перспективу ми написали «можуть мати», а не «матимуть». Чому? Тому, що довгострокова перспектива тих чи інших категорій господарств у подальшому значною мірою залежатиме також від політики державної підтримки.

Такі невеликі ферми почали створювати не лише у Вінницькій області

Таким чином...

Висновок на довгострокову перспективу:

У сфері виробництва сирого молока довгострокову перспективу можуть мати:

- сильні с/г підприємства з ефективним управлінням;
- кращі фермерські господарства;
- скооперовані (об'єднані) господарства населення.

Начебто – той самий перелік, що й у висновку про короткострокову перспективу... Але, якщо придивитися, – Ні!

Нова книга про молоко і молочні продукти

У видавництві Сибірського університету вийшла книга «Експертиза молока і молочних продуктів. Якість і безпека». Редактор, автор: В. Позняковський. Автори: А. Храмцов, Н. Дунченко, І. Смирнова, І. Макеева, А. Гаврилова, Л. Голубева, Л. Калініна.

Нове видання продовжує серію «Експертиза харчових продуктів і продовольчої сировини». Воно буде корисним для спеціалістів-практиків молочної галузі, науковців та студентів, а також для усіх, хто цікавиться безпекою молочних продуктів.

Книга видана у твердій палітурці, обсягом 480 стор.

ISBN 978-5-94087-042-5, 5-94087-042-2

Формат: 84x108/16

Придбати книгу можна за адресою: <http://www.ozon.ru/context/detail/id/3291979>